

КРАЇНИ-ЛІДЕРИ З ОСВІТНЬОГО ТУРИЗМУ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Запропоновано класифікацію країн-лідерів по залученню іноземних студентів за трьома критеріями. Проаналізовано ключові інструменти державної підтримки освітнього туризму в цих країнах.

Ключові слова: освітній туризм, студентська мобільність, освітня система, державна підтримка.

O.P. KLOK

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

THE LEADING COUNTRIES IN EDUCATIONAL TOURISM: IMPLEMENTATION OF WORLD EXPERIENCE

Abstract –Classification of the leading countries by involvement of foreign students by three criteria is offered. Key instruments of the state support of educational tourism in these countries are analysed.

Keywords: educational tourism, student's mobility, educational system, state support.

Досліджуючи світовий досвід надання освітніх послуг іноземним громадянам перш за все треба мати уяву про стан освітньої сфери в країні. Зокрема це стосується стратегічних пріоритетів у освітній сфері як зовнішніх, так внутрішніх. Не менш важливим є вивчення особливостей туристичного потоку. Такий поліфакторний підхід дає змогу виявити та у подальшому оцінити можливість реалізації тих чи інших заходів.

Проблематика питань розвитку системи вищої освіти з позиції інтернаціоналізації зустрічається у роботах як на міжнародному, державному рівнях так і у працях вітчизняних вчених, зокрема: С.К. Андрейчука, В.Л. Гайрапетян, В.П. Кравець, І.М. Сікорська, Л.М. Ткачук, І.І. Пасінович, Т.О. Пасічника, Л.Є. Петрової, О. А. Хомерікі.

За сучасних умов, стосовно туристичної галузі, не потребує аргументації теза про необхідність розвитку як галузі загалом, так і окремих різновидів туризму. Туризм увійшов в життя людини з його природним потягом відкрити і пізнати ще не вивчені краї, пам'ятники природи, історію, культуру, звичаї та традиції різних народів. Саме тому це невід'ємний елемент сучасності. Маючи не тільки культурний, а й економічний ефект галузь потребує державної підтримки зокрема найбільш перспективних у короткостроковому періоді

різновидів туризму. Українські реалії у сфері освітнього туризму спонукають до пошуку дієвих інструментів, що дійсно здатні сприяти розвитку.

Завданням статті є: по-перше виявлення класифікаційних ознак серед групи країн-лідерів з освітнього туризму, по-друге аналіз ключових інструментів, що сприяють розвитку з урахуванням можливості його імплементації Україною.

Перш за все, для отримання якісного результату доцільно класифікувати країни всередині групи з високими показниками студентської мобільності та виділити найбільш характерних представників.

Спираючись на дані Інституту міжнародної освіти, діяльність якого у тому числі націлена на статистичні спостереження за показниками освітнього туризму та показники що пропонує ЮНЕСКО маємо наступний перелік країн: Австралія, Великобританія, Канада, Китай, Німеччина, США, Франція, Японія. За даними дослідження Trends and Global Data 2014 близько 66% усіх студентів, що здобувають освіту за кордоном приймають саме ці країни [1]. При цьому станом на 2001 рік у відсотковому співвідношенні показник не відрізняється від 2014 року (66%), але протягом тринадцяти років відбулися значні структурні зрушення. Так у 2001 році показник Китаю був не значним і не відокремлювався, аналогічна ситуація і в показника Канади, який у структурі 2001 року не представлено. При цьому станом на 2001 рік по 2% приходилось на Бельгію та Іспанію, а у 2014 році цей показник знижується і, як наслідок, не відокремлюється у дослідженні. Подробиці зміни у структурі топ-вісімки країн, що приймають іноземних студентів представлено на рис. 1:

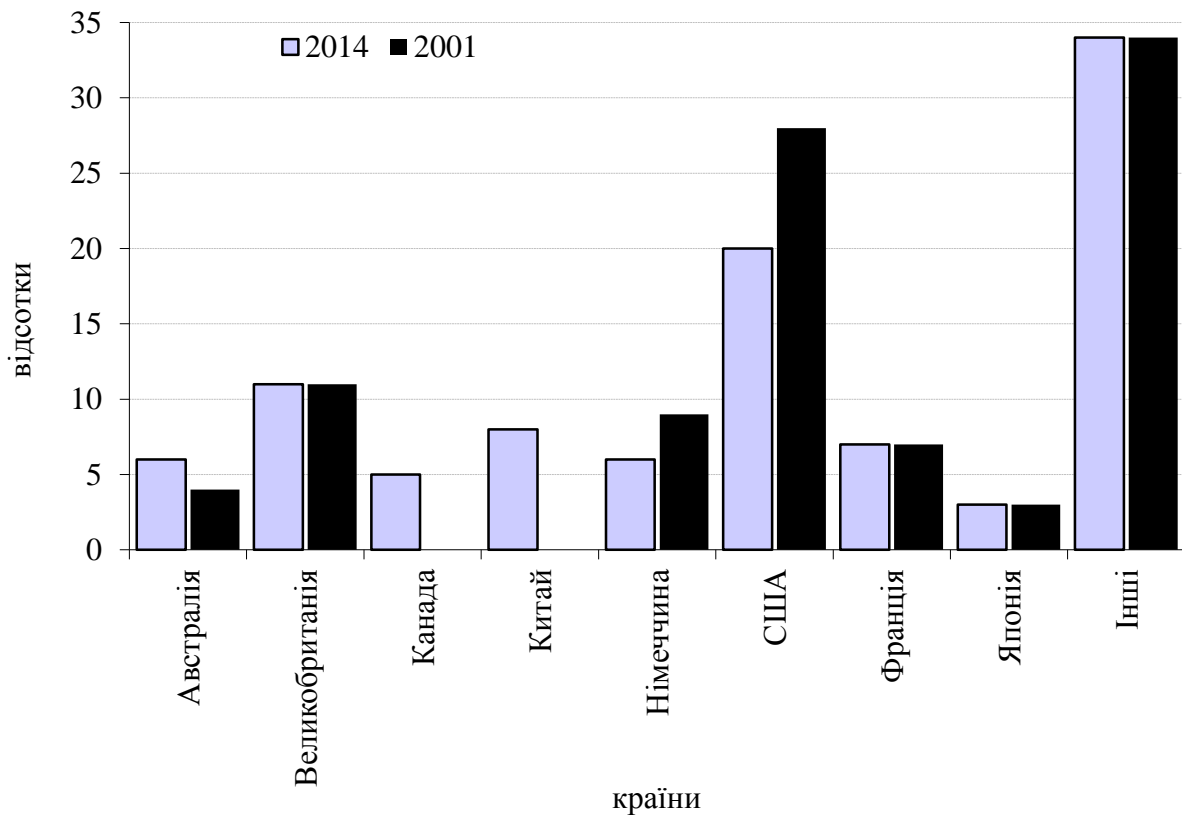

Рис.1. Вага деяких країн у структурі прийому іноземних студентів [1]

Світові тенденції, що спостерігаються відносно показника мобільності студентів, та наявність країн, що динамічно нарощують темпи присутності іноземного контингенту у вищій освіті свідчить про існування певних факторів впливу.

В межах обраних для дослідження країн виділимо низку класифікаційних ознак з метою виявлення найбільш характерних для вивчення досвіду країн:

- за просторово-географічною ознакою,
- за співвідношенням виїхало/прибуло,
- за історичними передумовами.

Отже, за першим запропонованим критерієм врахуємо континент, де розташовується країна та континентальну приналежність країн-лідерів по постачанню іноземних студентів. Наприклад, Австралія, відповідно, належить до Австралії та Океанії, а за даними Project Atlas у 2013 році 37,6% прибуло з Китаю, 6,8% з Індії та 6,1% з Малайзії, тобто представлено Азією [1].

Проаналізовані дані свідчать про наявність чотирьох характерних груп за просторово-географічною ознакою. По-перше це група країн Китай-Японія, де превалюють країни Азії, як постачальники студентів. По-друге це

Північноамериканські сусіди гіганти США та Канада (здебільшого приймають на навчання студентів з Азії). Об'єднання наступною групи (Великобританія, Франція та Німеччина) є найбільш умовним за рахунок найбільшої неоднорідності у запропонованих спостереженнях. Ключовим критерієм тут обрано саме розташування цих країн у Європі, бо за континентальною ознакою студентів ця група має найбільший спектр. Останньою, але не менш важливою є група країн Австралії та Океанії з єдиним представником – Австралією.

Другим запропонованим критерієм є співвідношення виїхало/ прибуло. Враховуючи те, що пріоритетним у освітньому туризмі є саме залучення студентів ніж виїзд потенційних студентів, то чим більше коефіцієнт прагне до 1, або перевищує один, тим менше досвід країни нас цікавитиме. Звертаючись до даних Project Atlas отримаємо наступну зведену таблицю для подальшого розрахунку співвідношення (табл. 1).

Таблиця 1.

**Деякі показники вищої освіти у країнах-лідерах
по залученню іноземних студентів [1]**

Країна \ Показник	Всього студентів в країні		Іноземні		Студенти за кордоном	
	осіб	у році:	осіб	у році:	осіб	у році
Австралія	1177292	2013	245531	2013	29487	2013
Великобританія	2421535	2012/ 13	48105	2012/ 13	27968	2012
Канада	1177292	2011/12	245531	2011/ 12	45509	2011/ 12
Китай	приблизно 34,6 млн.	2013	377054	2013	459800	2014
Німеччина	2499409	2012/ 13	265292	2011/ 12	1338	2011
США	20642819	2013/ 14	886052	2013/ 14	273996	2012/ 13
Франція	2430099	2013/ 14	295092	2013/ 14	62416	2012
Японія	3652688	2013	135519	2013	65373	2013

Вираховуємо співвідношення. Максимальне значення спостерігається у точці 1,22 (Китай), а мінімальне 0,12 (Австралія). Далі розподіляємо отримані коефіцієнти на три інтервали (низький, середній та високий рівень співвідношення). До показників з низьким значенням [0,12; 0,49] відходить Австралія, Канада, США та Франція. Враховуючи, що показник Японії дорівнює 0,48, а Німеччини 0,50 ігноруємо, що за розрахунками кінець інтервалу у точці 0,49 та до показників з середнім значенням відносимо як Великобританію та Німеччину, так і Японію. Показник Китаю є найбільшим та

єдиним у інтервалі з високим показником. Таким чином отримуємо якісно інше розподілення за групами, ніж за просторово-географічною ознакою.

Не менш важливим є яка саме частка студентів обирає навчання за кордоном, тобто припускаючи, що якість та умови навчання за кордоном на думку студента вище, ніж у країні його походження вирахуємо частку студентів, що залишають країну. За принципом розподілу отриманих часток на три групи з високим, середнім та низьким рівнем. Найбільший відсоток студентів, що навчається за кордоном з низки запропонованих країн є громадянами Німеччина та Канади. На наступному етапі порівняємо два отриманих результати за наступною матрицею (рис.2).

	Вийшло/ прибуло	% студентів за кордоном
високий	Китай	Канада Німеччина
середній	Японія Німеччина Великобританія	Австралія Франція
низький	Австралія Канада США Франція	Японія Китай США Великобританія

Рис. 2. Матриця за двома показниками

Країни де показники за двома критеріями є однаково низькими (тобто незначна частка громадян вибуває за кордон, щоб отримати освіту та кількість іноземних студентів, що прибувають на навчання значно перевищує показники вибуття) найбільш вдало ілюструють позитивні результати державної підтримки. Це, перш за все США, де, згідно отриманої матриці низький рівень за обома показниками. Отже, згідно запропонованої класифікації маємо першу групу з єдиною країною-представником - США.

До наступної групи, відповідно будуть віднесені країни, показники котрих на матриці мають не значний розрив. Наприклад, показник за критерієм вийшло/ прибуло є низьким, а за відсотковим показником середнім, або

навпаки. Представниками другої групи є Австралія та Франція, Японія та Великобританія.

До третьої групи аналогічним чином включено ті країни, що мають середній результат за виїхало/ прибуло та високий за відсотковим співвідношенням. Таким представником є лише Німеччина.

У показників Китаю та Канади є значний розрив показників, так в Китаї перевищення виїзду студентів над їх прибуттям є найвищим за вісьмома країнами, а у відсотковому співвідношенні за межами Китаю здобувають освіту близько 1,5 % осіб від загальної кількості студентів. У Канаді спостерігаємо протилежну тенденцію, тобто порівняно з співвідношенням виїхало/ прибуло за межами країни здобувають освіту значна кількість громадян.

Резюмуючи результати дослідження запропонованої класифікаційної ознаки доцільним є вилучення з подальшого дослідження Китаю та Канади, які дають не типові результати, мають специфічні риси та досвід яких не може бути еталонним для України.

Історичні умови - це завершальна класифікаційна ознака, яка більше має якісний характер. Тут до уваги доцільно прийняти ті історичні передумови, що сприяли розвитку освітнього туризму в окремій країні. У теоретичній частині вже згадувались ключові факти історії розвитку. Ще раз згадаємо, які країни відіграли провідну роль у становленні так званої «освіти без кордонів». Першим та ключовим індикатором можна назвати хронологічну послідовність виникнення освітніх центрів на базі найстаріших університетів світу. Звичайно, що в академічному дискурсі існує багато думок, що до того чи є мірилом якості освіти вік університету, але вплив досвіду є очевидним. З'ясуємо: третя класифікаційна ознака (історичні передумови) підкреслить ти спростує цю тезу.

В історії розвитку освітнього туризму не можливо не згадати:

- Італію та її освітній центр – Болонський університет,
- Оксфорд та Кембридж у Великобританії,
- Університет Саламанки, як ключовий агломерат освітнього туризму в Іспанії,
- Джона Гарварда – засновника провідного університету, як в США, так і у світі,
- Представника Франції – Страсбурзького університету.

Отже, лідируючі шаблони за класифікацією займуть Великобританія США та Франція.

Розглядаючи послідовно вісімку країн-лідерів за показником присутності іноземних студентів в країні за трьома класифікаційними ознаками з метою виключення країн з нетиповим досвідом отримано наступну класифікацію (рис. 3).

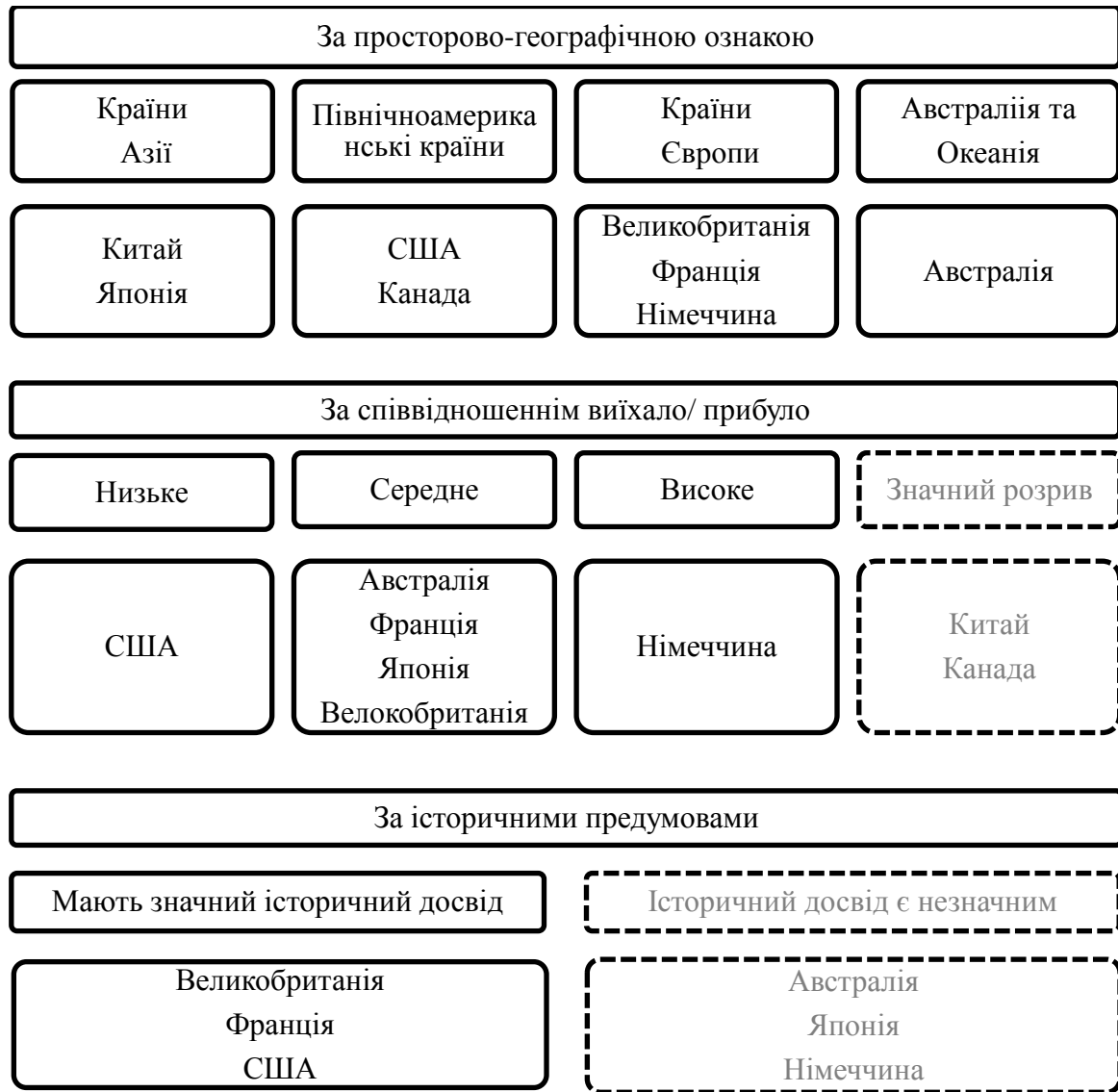

Рис. 3. Результати класифікації країн-лідерів освітнього туризму с світі

Великобританія, США та Франція – країни, що з роками не втратили складений століттями досвід по залученню іноземних студентів, та лише посилюють конкурентні переваги у галузі. Окремо за кожною країною розглянемо основні інструменти, особливості чи стратегії по залученню іноземних студентів.

У міжнародній освітній стратегії Великобританії, яка сформульована у 2013 році, підкреслюється, що, коли справа доходить до залучення іноземних студентів, конкуренція з боку інших країн посилюється, але можливість зростання показника присутності в Великобританії іноземного контингенту на 15-20% протягом наступних 5 років є реалістичною. Однак, на момент публікації даної стратегії HESA оголошує, що кількість іноземних студентів фактично впала на трохи більше ніж 2% в 2012/13 навчальному році. Тому, багато роботи має бути зроблено в найближчому майбутньому, щоб гарантувати, що очікуваний рівень зростання залишається досяжним.

Стратегія дійсно висвітлює підтримуючі заходи, націлені на зміцнення глобального положення Великобританії на цьому ринку. Пропонується ідеї по виправленню деяких непорозумінь в боку візової системи, які є очевидними перешкодами в певних частинах світу. Проте немає жодного твердого зобов'язання в рамках стратегії до фактичної мети збільшення обсягів залучення іноземних студентів до країни [3].

У 2014 році у своєму звіті «International students in higher education: the UK and its competition» представницька організація Universities UK (UUK) подає наступний перелік країн-конкурентів Великобританії: Сполучені Штати Америки, Австралія, Канада, Нова Зеландія та Німеччина [4].

Також зазначається, що Францією на чолі з президентом Франсуа Олландом планується спрощення оформлення візи та розширення прав на роботу в межах постдосліджень. Є також амбітні цілі зарубіжного студентського вербування в декількох азіатських країнах, включаючи Китай і Малайзію, а також Нову Зеландію [4].

З середини 2013 іноземні студенти що здобувають освіту в Австралійському університеті, наділені правом отримати робочу візу терміном від 2 до 4 років, залежно від рівня отриманої кваліфікації. Для потенційних студентів університету візову систему було оптимізовано, а рівень імміграційного ризику визначений як низький [4].

44 президент США Барак Обама у запропонованих імміграційних реформах включені заходи по заохоченню студентів з вищою освітою залишатися в країні та залучатися до проектів за дисциплінами STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics). Для випускників STEM є можливість додаткового перебування протягом 17 місяців у випадку працевлаштування за отриманою спеціальністю [4].

На початку 2014 року коаліційний уряд Німеччини закінчив угоду, що зобов'язувала до інтернаціоналізації освіти, залученню більшої кількості іноземних студентів, що не є громадянами країн ЄС. Академічна служба обміну Німеччини (DAAD) на чолі з її президентом визначили як ключову мету залучення до країни академічної еліти та збільшення загального числа іноземних студентів з 300 000 у 2013 році до 350 000 до кінця десятиліття[4].

Кожна з зазначених країн здійснює сміливі кроки в спробі залучити більше іноземних студентів саме до їх університетів. Фактично, порівнюючи темпи зростання присутності іноземних студентів у системі вищої освіти Великобританії, вона програє компаніям по залученню таких країн як США, Канада та Австралія. З цієї четвірки країн лише Великобританія переживає зниження показників у 2013(-4%, або -1% якщо, виключити з розрахунку студентів ЄС), тоді як Австралія показала блискуче повернення до стадії зростання (рис. 4) [4].

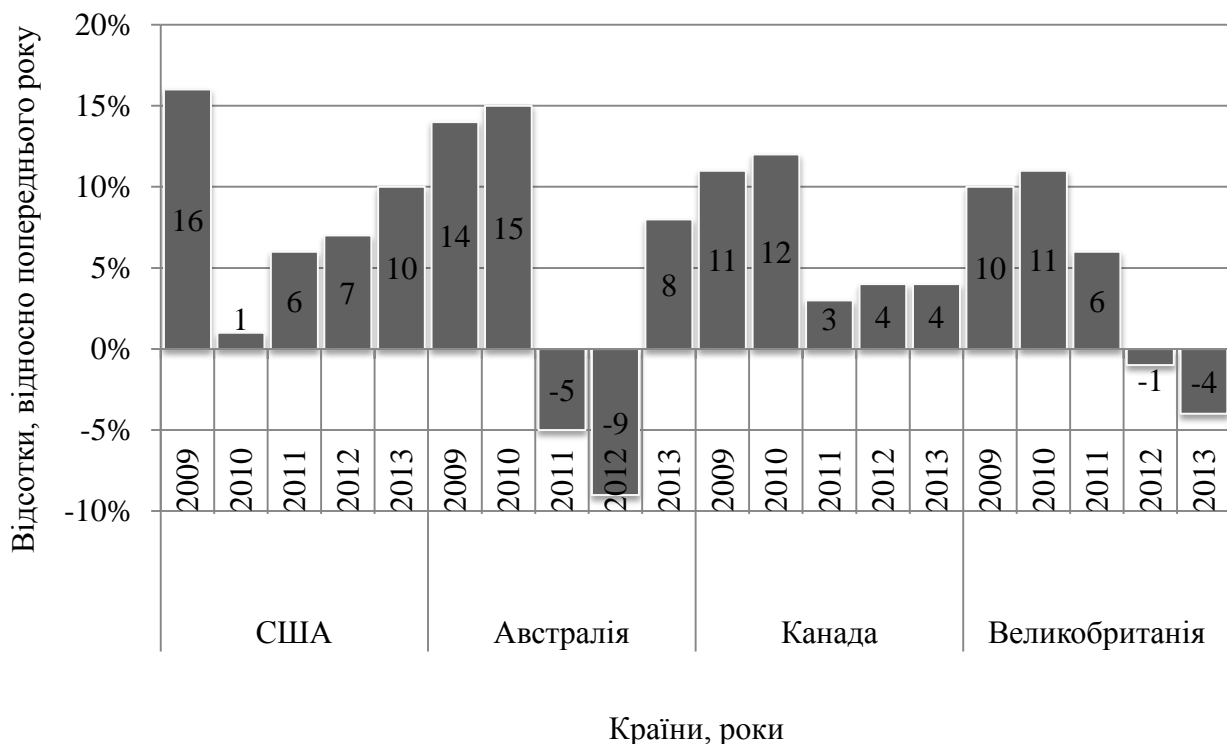

Рис. 4. Зміни щорічного показника чисельності іноземних студентів.

Дослідження характерних рис освітньої системи Великобританії має наступні вагомні особливості для подальшої імплементації:

- високий рівень автономії університетів,
- орган, що здійснює керівництво вищою освітою в країні,
- Міністерство освіти і науки, яке реалізує цю політику через ради університетських фондів Англії, Шотландії та Уельсу.

Порівняння потенціалу та ефективності залучені за країнами, згідно методики спирається на привабливість безпосередньо ВНЗ та сектору вищої освіти загалом, на вподобання тих іноземних студентів, що вже скористалися освітніми послугами та ступенем їх задоволення результатами працевлаштування і, також, можливістю залишитися в країні задля надбання додаткового практичного досвіду роботи [4].

В травні 2013 структурний підрозділ Інституту міжнародної освіти, а саме Центр досліджень академічної мобільності оприлюднює дослідження «Нові кордони: американські студенти за кордоном. Дворічний аналіз ключових напрямів та областей досліджень». У тексті підкреслюється, що за останні десятиліття показники низки країн зазнали значного зростання студентської присутності. Крім того, багато країн, які традиційно займають передові позиції у короткостроковому періоді потенційно здатні збільшити цей показник [5].

У розділі «Інтернаціоналізація: стратегії та політика» подається низка пріоритетних дій, що притаманна тій чи іншій країні на шляху залучення іноземних студентів. Досить частими є випадки коли державне сприяння залученню іноземного контингенту є східною, або має ідентичні заходи. У загальному вигляді такими прикладами є:

- стипендіальні програми для іноземних студентів,
- гранти на дослідження та професійний розвиток,
- субсидовані учбові програми,
- свідомо знижені ціни на навчання,
- безкоштовне проживання,
- можливість подальшого працевлаштування та ін..

Окрім загальноприйнятого сприяння є країни де застосовується унікальна політика по залученню іноземних студентів. Так у Канаді іноземним студентам дозволяється працювати поза кампусом та подовжити час перебування у країні після отримання диплому. Ірландія у своїй політиці прагне усунути існуючі бар'єри між іноземними та внутрішніми студентами задля посилення показника працевлаштування та кар'єрних успіхів випускників. Значна увага приділяється «акліматизації» іноземних студентів у Франції, країна забезпечує житлом та медичним страхуванням.

До специфічних особливостей освітньої системи США на які варто звернути увагу можна віднести наступні: по-перше приватні навчальні заклади переважають над державними, здебільшого фінансування відбувається за

рахунок студентських оплат, приватних пожертвувань, самофінансування чи спонсорства і лише незначна частка йде з бюджету. По-друге існує розгалужена система програм та фондів з матеріальної допомоги студентам як малозабезпеченим, так і в якості підтримки талановитої молоді.

Третьою країною-представником, яку було виділено у ході оцінки за запропонованими класифікаційними ознаками, є Франція. Безперечна роль цієї країни у становленні та розвитку освітнього туризму в світі загалі та у Європі зокрема вже підкреслювалась з позиції теоретичного підґрунтя дослідження.

Якщо згадати країни, які були запропоновані як ті, що мають еталонний досвід та лідируючі позиції у світі (Австралія, Великобританія, Канада, Китай, Німеччина, США, Франція, Японія) та умовно поділити їх на англомовні та країни, де навчання іноземців відбувається не англійською, то до кінцевої трійки увійшла лише одна країна, яка витримала наполегливе панування англійської, і це – Франція.

Треба сказати, що в Україні іноземні студенти здебільшого навчаються загальноприйнятими мовами викладання (українською чи російською), а випадки навчання англійською є скоріше винятком, чим правилом. З цієї позиції досвід Франції по залученню іноземних студентів хоча і є специфічним, але сповна може бути перейнятим Україною.

Освітню систему Франції з позиції імплементації світового досвіду можна охарактеризувати наступним чином:

- серед навчальних закладів за структурою переважають монодисциплінарні заклади,
- близько 2/3 студентів країни навчаються у державних університетах, що мають адміністративну і наукову ради, раду викладачів і студентів, якими керує президент,
- вищі школи готують державних службовців і гарантують випускникам постійне місце праці, надаючи ґрунтовну освіту.

Вища освіта Франції поділена на два сектори – “відкритий” і “закритий”. “Відкритими” вважаються переважно університети, де вступ зводиться до простого запису на навчання та сплачування символічної суми на витрати канцелярії. У “закритій” системі домінують не університетські заклади, зарахування в які проводиться за жорстким вибором, з декількох претендентів на одне місце [6].

В дослідженні «Іноземні студенти та ринок працевлаштування», яке видано у 2013 році Комісаріатом стратегій та прогнозування Франції зазначено, що Франція, у контексті залучення іноземних студентів до вищої освіти використовує стратегію культурного впливу та допомоги у розвитку, що перш за все націлена на країни традиційного впливу (Африканські країни, які розмовляють французькою) [7].

Сприяння відбувається як державними агенціями, так і закладами вищої освіти, що відіграє на думку французьких освітян важливу роль у посиленні привабливості Франції, як країни для здобуття вищої освіти. Ці інституції безпосередньо організовують міжнародну студентську мобільність у Франції та наукове співробітництво, поділяючи між собою функції відбору, прийому та контролю над іноземними студентами [7].

Висновки

У ході дослідження світового досвіду можна стверджувати про тісний зв'язок успіхів з державною підтримкою. З позиції імплементації доцільно враховувати специфічні особливості країн за низкою критеріїв. Такими можуть виступати просторово-географічні ознаки, співвідношенням виїхало/прибуло та історичні передумови. Виходячи з цього факту еталонними країнами для перейняття досвіду є країни Європи (зокрема Великобританія та Франція) та США. Запропоновані результати слугуватимуть підґрунтям до подальшої розробки схеми розвитку освітнього туризму в Україні.

Література

1. Project Atlas: Trends and Global Data 2014, Institute of International Education, Center for Academic Mobility Research [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iie.org/~media/Files/Services/ProjectAtlas/Website%202014/Project-Atlas-Trends-and-Global-Data-2014.ashx?la=en>.
2. Project Atlas [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iie.org/Research-and-Publications/Project-Atlas>
3. Strategy 2010 – 2014, Higher Education Statistics Agency [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.hesa.ac.uk/dox/publishing/HESA_Strategy_2010_2014.pdf
4. International students in higher education: the UK and its competition, / Universities UK. - London: UUK, 2014. -41 p. [Electronic resource]. – Mode of

access: <http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2014/InternationalStudentsInHigherEducation.pdf>

5. Belyavina R. New Frontiers: U.S. Students Pursuing Degrees Abroad / R. Belyavina, J. Li, R. Bhandari // Institute of International Education. - New York: IIE, 2013. – 22 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iie.org/~media/Files/Corporate/Publications/New-Frontiers-US-Students-Pursuing-Degrees-Abroad.ashx?la=en>.

6. Свінцов – Дрогобицький О.М. Структура освітнього комплексу суспільства: світові тенденції та українські реалії / О.М. Свінцов – Дрогобицький// Науковий вісник, 2007, № 17.2. - 311-319 с.

7. Charles N. Étudiants étrangers et marché du travail Une comparaison Allemagne, France, Royaume-Uni / N. Charles, C. Jolly, F. Lainé // Commissariat général à la stratégie et à la prospective. – Paris: CGSP, 2013.- 96 p. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.strategie.gouv.fr/sites/strategie.gouv.fr/files/archives/CGSP_rapport_Etudiants_etrangers_web.pdf

References

1. Project Atlas: Trends and Global Data 2014, Institute of International Education, Center for Academic Mobility Research [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iie.org/~media/Files/Services/ProjectAtlas/Website%202014/Project-Atlas-Trends-and-Global-Data-2014.ashx?la=en>.

2. Project Atlas [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iie.org/Research-and-Publications/Project-Atlas>

3. Strategy 2010 – 2014, Higher Education Statistics Agency [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.hesa.ac.uk/dox/publishing/HESA_Strategy_2010_2014.pdf

4. International students in higher education: the UK and its competition, / Universities UK. - London: UUK, 2014. -41 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2014/InternationalStudentsInHigherEducation.pdf>

5. Belyavina R. New Frontiers: U.S. Students Pursuing Degrees Abroad / R. Belyavina, J. Li, R. Bhandari // Institute of International Education. - New York: IIE, 2013. – 22 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.iie.org/~media/Files/Corporate/Publications/New-Frontiers-US-Students-Pursuing-Degrees-Abroad.ashx?la=en>.

6. Svintsov – Drohobyt'skyi O.M. Struktura osvithnoho kompleksu suspilstva: svitovi tendentsii ta ukrainski realii / O.M. Svintsov – Drohobyt'skyi// Naukovyi visnyk, 2007, # 17.2. - 311-319 s.

7. Charles N. Étudiants étrangers et marché du travail Une comparaison Allemagne, France, Royaume-Uni / N. Charles, C. Jolly, F. Lainé // Commissariat général à la stratégie et à la

prospective. – Paris: CGSP, 2013.- 96 p. [Electronic resource]. – Mode of access:
http://www.strategie.gouv.fr/sites/strategie.gouv.fr/files/archives/CGSP_rapport_Etudiants_etrangers_web.pdf

Надіслана 09.10.2015
Надійшла

дані про автора

Клок Олексій Петрович - аспірант, кафедра туризму, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна),

e-mail: klok.alekseyy@rambler.ru,

тел. 702-05-22, моб. 0950616502.

Домашня адреса: м. Харків, вул. Академіка Філіппова, буд. 42, к.101, 61046

Наукові інтереси: Формування стратегії розвитку освітнього туризму в Україні.